

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

УДК 343.85

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВИМ ПОВІДОМЛЕННЯМ ПРО ЗАГРОЗУ БЕЗПЕЦІ ГРОМАДЯН, ЗНИЩЕННЯ ЧИ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ВЛАСНОСТІ

Азарова Анна Андріївна,
здобувач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
(Національна академія внутрішніх
справ, м. Київ, Україна)

У статті розглянуто питання, присвячені проблемним аспектам запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Проаналізовано групи заходів запобігання цим злочинам і визначено критерії їх застосування.

Ключові слова: громадський порядок, запобігання, громадська безпека, небезпека, злочин, відповідальність, повідомлення, вибух.

PROBLEMS OF PREVENTING A KNOWINGLY FALSE REPORT ABOUT THE THREAT TO CITIZENS' SAFETY, DESTRUCTION OR DAMAGE TO PROPERTY

Azarova Anna Andriivna,
Applicant at the Department of
Criminology and Criminal Law
(National Academy of Internal Affairs,
Kyiv, Ukraine)

The article deals with issues related to the problematic aspects of prevention of knowingly untrue reports about the threat the security of citizens, destruction or damage of property objects. Groups of prevention's measures of such crimes are analyzed and criteria of their application are defined.

Key words: public order, prevention, public safety, danger, crime, responsibility, communication, explosion.

Завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності – це злочини, які останнім часом мають стійку тенденцію до збільшення своєї кількості та зростання абсолютних показників матеріальної шкоди від них. Насамперед, вони сприяють розповсюдженню паніки серед населен-

ня, страху та невдоволення діяльністю правоохоронних органів держави. Саме тому підвищення ефективності запобігання зазначеним злочинам сьогодні є актуальним напрямом запобіжної діяльності держави та правоохоронних органів зокрема.

Проблеми запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності вивчалися багатьма науковцями, серед яких варто виділити О.В. Кириченко, В.М. Куца, В.А. Ліпкана, П.С. Матишевського, В.П. Тихого та інших учених. Однак із плином часу ті пропозиції, які надавалися зазначеними науковцями, втрачають актуальність або вимагають суттєвого наукового переосмислення, тож метою наукової статті є вивчення та аналіз основних засад запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, а також обґрунтування принципів застосування системи заходів запобігання цим злочинам.

На перший погляд може скластися враження, що законодавцем встановлено досить жорстоке покарання за вчинення цього злочину. Для того щоб обґрунтувати таке серйозне ставлення правників до нього, треба пояснити, до яких наслідків призводить так званий «жарт» про замінування. Під час повідомлення про загрозу безпеці громадян правоохоронними органами вводиться план дій в умовах надзвичайної ситуації. Це призводить до повної евакуації людей із відповідної території та ретельної її перевірки експертами-вибухотехніками, кінологами, працівниками МНС України. Тільки після того, як буде складено акт про відсутність вибухових пристроїв і небезпечних речовин на об'єктах, які перевірялися, вони можуть відновлювати роботу. Отже, діяльність цих об'єктів (а практика показує, що найчастіше такі злочини вчиняються щодо багатолюдних місць: вокзали, станції метро, торговельні центри, школи тощо) паралізується на декілька годин.

Після отримання повідомлення про загрозу вибуху у разі, якщо місцеперебування вибухового пристрою точно невідомо, необхідно спочатку визначити межу небезпечної зони. Це не менше 300 м, але в кожному окремому випадку відстань визначається з урахуванням конкретної обстановки. Після цього необхідно забезпечити оточення меж небезпечної зони за допомогою постів і умовних знаків та організувати евакуацію людей.

Крім того, під час пошуку вибухового пристрою спочатку застосовуються службові собаки, які натреновані на виявлення вибухових речовин. Після цього, як правило, здійснюється візуальний (фізичний) пошук співробітниками слідчо-оперативної групи за участю спеціаліста-вибухотехніка та з використанням спеціальних криміналістичних засобів (металошукачів, газоаналізаторів, що реагують на молекули вибухової речовини, світлоскопів, портативної рентгеноапаратури тощо). Перед оглядом приміщень необхідно мати план цього приміщення і знати розташування кімнат, сходів, ніш, комунікацій, вентиляції, каналізації. Крім того, потрібно мати ключі від приміщень, шаф та інших об'єктів, що можуть бути зачинені [1, с. 66–67]. Тож, вочевидь, завідомо неправдиві повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності тягнуть за собою тяжкі матеріальні та моральні наслідки.

Крім того, варто зазначити, що аналіз статистичної інформації показує, що в 26 % випадків під час здійснення досліджуваної групи злочинів відсутня так звана підготовча стадія. Це означає, що має місце раптовий намір повідомити неправдиву інформацію про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єкта. Як правило, такий раптовий намір пов'язаний з особливою мотивацією злочинної поведінки: найчастіше такі злочини вчиняються з пустощів або хуліганських спонукань, рідше – з помсти і користі [2, с. 39].

Одним з аспектів висвітлення способу вчинення цього злочину є з'ясування того, кому саме передається повідомлення з відповідним змістом. Статистичні відомості

свідчать про те, що здебільшого (81 %) злочинці передають інформацію про загрозу об'єкту в підрозділи МВС, в 11 % випадків таку інформацію отримують цивільні особи, 5 % – СБУ, 3 % – МНС України. Крім того, злочинець може видавати себе за особу, якій нібито надійшло повідомлення про загрозу безпеки громадян, про що вона «зادля усунення небезпеки» повідомила в правоохоронні органи [1, с. 67–68].

Як правило, завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності має такі ознаки:

1) містить вигадані відомості про вчинення загальнонебезпечних злочинів (про збройний напад, про закладену в тому або іншому приміщенні вибухівку, про підготовлений підпал тощо) або про стихійне чи інше загальне лихо (землетрус, викид радіоактивних речовин, дуже небезпечну епідемію тощо);

2) вирізняється правдоподібністю і може сприйматися тими, кому воно адресоване, як реальна загроза їхній безпеці;

3) про відсутність загрози безпеці насправді заявнику заздалегідь відомо [3, с. 179–181].

Що стосується діяльності із запобігання цим злочинам, варто зазначити, що вчені-кримінологи по-різному виділяють рівні запобігання злочинам. У статті ми не будемо заглиблюватися у дискусію стосовно цього питання, однак зазначимо, що запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності у статті вивчається на двох рівнях – загальносоціальному, тобто запобіжна діяльність під час здійснення соціальної політики держави взагалі, та спеціально-кримінологічному, який містить у собі превентивні заходи, що спрямовані виключно на запобігання досліджуваним злочинам і здійснюються правоохоронними органами, а також спрямовані на осіб, які схильні до вчинення таких злочинів.

У літературі є різні класифікації заходів загальносоціального запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Наприклад, О.В. Кириченко до загальносоціальних заходів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці зараховує заходи економічного, соціального, політичного, культурно-виховного, правового, організаційного, оперативного характеру, що дає можливість протистояти криміногенним чинникам [4, с. 146].

Соціально-економічні заходи запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці, серед іншого, обов'язково повинні містити таке:

- підвищення і відносно вирівнювання матеріального рівня проживання основних прошарків населення;

- гарантування загальної трудової зайнятості та своєчасної оплати адекватної винагороди за затрачену працю;

- поліпшення житлово-побутових умов життя людей;

- створення нормальних умов побуту і змістовного дозвілля людей з урахуванням інтересів окремих його категорій, професійних і вікових потреб; створення фондів допомоги, милосердя, соціального захисту громадян, які переживають глибокі тривалі стресові зриви;

- організацію державної системи психолого-психіатричної допомоги тим, хто її потребує, раннього виявлення і діагностування відхилень у психічному розвитку особи тощо.

У запобіганні завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян особливе значення мають виховні та масово-роз'яснювальні заходи. Одним із головних суб'єктів виховально-профілактичної діяльності є сім'я, яка є тим осередком, де виявляються та розвиваються моральні, психологічні, фізичні та господарсько-побу-

тові зв'язки між невеликим колом осіб, що породжує спільність їхніх інтересів, взаємні обов'язки, піклування. Від того, як складаються стосунки, які існують зв'язки в сім'ї, залежить існування самого суспільства.

Розглядаючи спеціально-кримінологічне запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, варто також зазначити, що у науковій літературі вже є деякі такі класифікації.

Як правило, для ефективного запобігання злочинам на цьому рівні пропонується застосування таких груп заходів, як загальні заходи, а саме: створення банків цих осіб, які були причетні до вчинення певних груп злочинів, аналіз наявних відомостей в аналітично-інформаційних пошукових системах підрозділів органів внутрішніх справ, надання консультативної допомоги населенню; організаційні заходи: запровадження звітування керівників підрозділів перед громадськістю про прийняті рішення у кримінальних провадженнях, проведення спільних нарад керівниками слідчих підрозділів і підрозділів кримінальної міліції щодо перебігу розслідування виявлених злочинів. У системі цих заходів також можна виокремити заходи організаційно-технічного характеру – це забезпечення органів і підрозділів внутрішніх справ засобами зв'язку, комп'ютерним обладнанням, пошуковою й оперативною технікою та іншим; практичні заходи: перевірки осіб, обвинувачених у схожих злочинах, які звільнені від покарання; запровадження систем відеоспостереження на особливо важливих об'єктах та інші.

Наприклад, О.В. Кириченко до спеціально-кримінологічних засобів запобігання завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян зараховує такі:

1) забезпечення належної охорони громадської безпеки та громадського порядку. Для цього правоохоронним органам необхідно основну увагу зосередити на таких аспектах: систематично узагальнювати й аналізувати дані про кримінологічну обстановку в громадських місцях; встановити і брати під постійний контроль найкриміногенніші об'єкти, використовувати при цьому можливості громадськості; підвищити якість роботи служби громадської безпеки ОВС;

2) застосування кримінально-правових норм для своєчасного реагування на готування до вчинення злочинів, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність тощо;

3) своєчасне реагування на правопорушення, що вчиняються на ґрунті сімейних та інших побутових конфліктів;

4) підвищення ефективності діагностики психічних аномалій і акцентуацій у осіб із девіантною поведінкою й тих, хто перебуває на профілактичному обліку органів внутрішніх справ; активізація роботи центрів медико-соціальної реабілітації неповнолітніх;

5) прийняття Закону України «Про профілактику злочинів», який би визначив систему заходів профілактики злочинів, порядок їх здійснення державними органами, зокрема правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян, а також їхні права та обов'язки;

6) удосконалення кримінально-правової норми, передбаченої ст. 259 КК, та практики його застосування;

7) поліпшення діяльності правоохоронних і судових органів щодо своєчасного розкриття та розслідування фактів завідомо неправдивого повідомлення про загрозу громадській безпеці громадян є вжиття до винних справедливого та індивідуалізованого покарання;

8) удосконалення методики розкриття та розслідування злочинів [4, с. 151].

Узагальнюючи, варто зазначити, що сучасні умови існування злочинності висувають запобігання злочинам на центральне місце в діяльності правоохоронних та інших державних органів. На наш погляд, комплексне застосування заходів запобігання

завідомо неправдивим повідомленням про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності на загальносоціальному та спеціально-кримінологічному рівнях приведе до зменшення кількості зареєстрованих аналізованих злочинів і сприятиме поліпшенню криміногенної ситуації в країні загалом.

Список використаних джерел:

1. Бавыкин Д.Ю. Некоторые особенности тактики неотложных действий на местах происшествий при получении сообщений об угрозе взрыва. Вестник Владимирского юридического института. 2009. № 1 (10). С. 66-69.
2. Ковалев М.И. Общественно опасные последствия преступления и диспозиция уголовного закона. Советское государство и право. 1990. № 10. С. 38-43.
3. Лога В.М. Способи завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності. Юридична наука. 2011. № 3. С. 179-184.
4. Кириченко О.В. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадської безпеці: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08; Запорізький юридичний інститут МВС України. Запоріжжя, 2006. 234 с.

УДК 343.131(477)

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Дрозд Валентина Георгіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
2-го науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії проблем
правового та організаційного
забезпечення діяльності Міністерства
(Державний науково-дослідний
інститут Міністерства внутрішніх справ
України, м. Київ, Україна)

Статтю присвячено дослідженню окремих аспектів закриття кримінального провадження. Висвітлено думки науковців із питань, що досліджуються, та надано їх оцінку. Наголошено на тому, що зазначений інститут є складним правовим явищем, у структурі якого доцільно виділяти матеріальні та процесуальні аспекти, сукупність яких забезпечує гарантії прав, свобод і законних інтересів підозрюваного щодо відвернення від незаконного притягання його до кримінальної відповідальності, доведеності вини та безпосереднього дослідження усіх обставин, які підлягають доказуванню. Обґрунтовано пропозиції з удосконалення процесуальних норм, що стосуються предмета дослідження.

Ключові слова: кримінальне провадження, закриття кримінального провадження, підстави закриття кримінального провадження, підозрюваний, доведення вини, реабілітація.